

и темом и садржајем ова књига иде шире од тога. То потврђују и ријечи једнога странца — Овена Реда, члана енглеске војне мисије који је, тим поводом, рекао праву истину о односу према култури и умјетности у НОР-у и социјалистичкој револуцији: „Много сам мјесеци с великим дивљењем и интересом читао ваше ли-

стове и слушао ваше пјесме... Речено ми је да су поједини ваши борци позвани с фронта да наставе борбу као умјетници. Мислим да нема ниједне војске на свијету која би придавала толику важност култури. И ви имате право, јер победа није победа, ако умјетност и љепота остају побијеђени...“

Зоран Лакић

ВОЈНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА (Друго издање — Редакција Војне енциклопедије, Београд 1970—1975. године)

У последње три деценије збили су се многи значајни догађаји у научном и уопште културном животу у нашој земљи. Тешко је из разноврсног стваралаштва издвојити оно што је особито обогатило нашу културу и допринијело проширивању сазнајних хоризоната. Ипак, чини се, два значајна дјела одскачу у богатој издавачкој продукцији. То су „Енциклопедија Југославије“ (штампана у осам томова и 150.000 примјерака) и „Војна енциклопедија“ (издата у десет томова у два издања, у укупном тиражу од 330 хиљада примјерака). И једна и друга чине драгоцјен прилог нашој култури.

Повод за ове редове је друго издање „Војне енциклопедије“. Наиме, њена Редакција је забиљежила почетком ове године два значајна датума: двадесетогодишњицу свог постојања и завршетак рада на другом издању. Није случајно што се с јубилејом овог изузетно вриједног колектива поклопила појава у књижевским изданима десетог, последњег, тома другог издања овог значајног дјела југословенске војне публицистике и лексикографије.

Јединственост „Војне енциклопедије“ је у њеној комплексности и свеобухватности, али и у детаљној и студиозној обради ратова, битака, ослободилачких покрета и револуције како у нас тако и у свијету, у свим фазама друштвено-економског развоја. Зато онај који жели да се дубље и студиозније бави војном историјом и

свим појавама, догађајима и личностима који су посредно или непосредно утицали на ратна збивања, ратове, устанке, револуције, оружану борбу и војну силу — наћи ће у „Војној енциклопедији“ најпровјереније и најпоузданије податке, а уз то и методолошки најсавременије обрађене.

Штампана је у десет томова, у 330.000 примјерака; друго издање садржи око 1.500 нових од приближно 12.000 чланака, на преко 12 хиљада стубаца (око 30.000 страна), и око 4.000 стубаца (приближно 10.000 страна) илустрованих прилога. У едицији је обрађено око 50.000 појмова и 400.000 података. Оцјењивати овако волуменозно дјело, које садржи материју из свих области војне науке (преко 50 области), веома је тежак и сложен посао.

Историја израде „Војне енциклопедије“ није дуга (прије 20 година је основана Редакција Војне енциклопедије), али резултатима које је у том периоду постигао овај колектив је заслужио изузетно признање.

Пред нама је данас својеврстан приручник у коме је на научан и систематичан начин сакупљена на темељу марксистичке научне мисли обрађена цјелокупна војна материја. Ово дјело је одавно незамјенљив приручник у војно-теоријском и припремачком кадру, јер га упућује у све појмове и области војне науке. Од коликог је значаја његова појава толико је истакао и многи војни појмови нијесу били дефинисани и обрађени, прије свега мар-

ксистички. Ни у нашој војној историји све до појаве овог обимног дјела није било озбиљнијег покушаја да се вијековно војно искуство наших народа обради и уопшти, научно истражи и синтезује. Зато је Редакција Војне енциклопедије била принуђена да иде једва означеним стазама, а у много чему је морала да крчи и нове путеве и правце, да би истражила одређене војне феномене, да би дошла до потрбених научних сазнања и синтезисаних закључака. Захваљујући прецизној организацији посла, добро разрађеном методолошком приступу и сарадњи с најквалификованијим стручњацима и научним институцијама у Армији, и ослонцем на сараднике из научних институција и специјализованих организација у грађанству, Редакција је, и поред многих објективних тешкоћа, изузетно успјешно обавила веома сложене и обимне задатке. Тако је „Војна енциклопедија“ настала као резултат изразито колективног рада — на њој је радило око 2.200 аутора, најврснијих зналаца војне мисли у нашој земљи.

Редакција с главним уредником Николом Гажевићем, генерал-пуковником на челу, приступила је припремама другог издања. И овај рад је био обиман и сложен: осим редакције првог издања, ваљало је обрадити врло много нових појмова, догађаја, личности и феномена из свих области војних наука, који нијесу били унесени у прво издање, или нијесу били довољно обрађени. Свих десет свезака другог издања изашло је до краја 1975. године, и читав тираж већ је распродат.

По карактеру „Војна енциклопедија“ припада породици лексикографских дјела и спада у стручне енциклопедије. Али она је и општевојног карактера, јер третира све војне научне дисциплине, обрађује све оне војне научне гране које непосредно утичу на прирону војних послова. Дакле, заступљени су сви општевојни феномени и појаве, али без детаљније обраде. Капитални чланци: „Стратегија“, „Тактика“, „Ратно ваздухопловство“, „Пешадија“, „Француски револуционарни ра-

тови“, „Народноослободилачки рат народа Југославије“ и други садрже и све оне појмове из ратне вјештине, родова војске, видова оружаних снага, разних војних служби, војне историје и других феномена који су релевантни за разумијевање опште војне проблеме. Из ових капиталних чланака проистиче низ мањих, који се баве ужим проблемима и појмовима. Једна од предности „Војне енциклопедије“ јесте у томе што је у њој обрађена сва значајнија проблематика готово свих народа у различита времена (природно, нагласак је на најновијој војној историји и савременој војно-научној области и феноменима).

У другом издању, мада је задржало општевојни карактер, више од четвртине простора (свих десет томова) посвећено је историји народа и народности Југославије, народноослободилачком рату, социјалистичкој револуцији и посљератном развоју наше земље. Тако је не само војна него и цјелокупна прошлост југословенских народа и народности, посебно НОП и социјалистичка револуција — у овој едицији обрађена свестраније и обухватније него у свим досадашњим енциклопедијским едицијама. Поред оних које детаљно обрађују НОР и социјалистичку револуцију, истакнуто мјесто добили су и чланци: Југославија и Југословенска народна армија, Концепција општенародне одбране, као актуелна тематика у самоуправној социјалистичкој Југославији. Из ове друге области ваља посебно истаћи два прилога: Општенародна одбрана и Општеодбрамени рат. Искуство партизанског ратовања у Југославији (1941—1945) и искуства НОР-а и оружане револуције добила су, разумљиво, доста простора и посебан акценат. Нема ни једне значајније партизанске војне акције и борбе наших партизанских одреда, бригада, дивизија, корпуса и армија која није забиљежена и обрађена. Обрађене су и оружане акције и борбе неких мањих самосталних партизанских јединица (батаљона и чета).

Доста простора дато је и развоју народне власти, политичком и културно-просвјетном раду у рату, партијској и омладинској активности, морално-политичком васпитању и изграђивању бораца, подизању старјешинскога кадра и првим војним официрским школама у НОБ.

Из војно-историјског аспекта обрађени су свака република и покрајина, свака значајнија област и град, те се на тај начин по свом садржају и карактеру ова едиција у свему уклапа у Енциклопедију Југославије.

Многи чланци у овој публикацији обрађују питања из разних војних наука, проблеме и феномене који својом тематиком излазе из наших националних граница (ратна вјештина, општа војна историја и др.) и први су покушај у нашој војној публицистици да се одређени појмови дефинишу и систематичније обраде. Тако са становишта војне историје, на примјер, први пут су у једном војном дјелу у нас детаљније обрађени арабљански ратови и походи, монголске најезде и походи, крсташки ратови, стогодишњи рат, сељачки ратови, тридесетогодишњи рат, амерички рат за независност, амерички грађански рат, Париска комуна, грађански рат у Русији, кинеска револуција, корејски и вијетнамски рат и други народноослободилачки покрети у Индокини, ослободилачки покрети и ратови широм Азије и Латинске Америке.

Биографије државника, познатих војних личности, војсковођа, команданата, војних теоретичара, истакнутијих организатора војних снага, проналазача оружја и ратне технике, вођа народноослободилачких покрета, устанака, побуна и других значајнијих личности из историје ратова — узимају у „Војној енциклопедији“ истакнуто мјесто. Све су критички, научно обрађене. Оцјене тих личности дате су на основу најновијих научних сазнања.

Оно што „Војној енциклопедији“ даје изузетно мјесто у војној публицистици јесте њена актуелност. Нарочито је друго издање богато садржајима који обрађују иновације и новине у развоју во-

јне теорије и праксе (нове концепције ратовања, савремена оружја, борбена средства и сл.). С обзиром на све већу примјену савремених научних достигнућа у војне сврхе, разумљиво је што је доста мјеста дато и електроници, аутоматизацији, кибернетици, нуклеарном и ракетном наоружању, космонаутици и свим другим видовима и средствима савременог наоружања и ратовања.

Историја ратова, разумљиво, добила је највише простора. Нема ни једног ослободилачког рата и покрета из овог вијека, па ни оних који су у току, да није третиран. Наравно, први и други свјетски рат су детаљно обрађени и оцијењени на основу најновијих историографских резултата. Ти прилози су својеврсне монографије.

Војни санитет је такође добио одговарајући простор.

Вјеродостојност и тачност података који су третирани дају овом дјелу изузетан значај. Редакција је спровела јединствен метод обраде, усклађујући све прилоге с концепцијом и нормама које се примјењују при изради лексикографских дјела. Тако је створено замашно дјело које је по природи лексикографски зборник, а не пропис, лекција и уџбеник.

Ради лакшег сналажења при коришћењу овог обиља података, Редакција је као једанаести том припремила „Индекс“, који ће садржати близу 25.000 података, датих у око 70.000 посебних одредница. Одреднице, посебно значајнијих појмова, срећене су тематски.

Мада је и прво издање „Војне енциклопедије“ било крупан допринос развоју војне мисли и праксе у нас, друго, допуњено и осавременењено издање је, уз то, и својеврстан доказ идејне, научне, интелектуалне и културне зрелости наших стваралаца у области војних наука и дисциплина. Оно је доказ високог сазнајног и општекултурног нивоа нашег старјешинског војног кадра и његових способности за понирање и у најсложенија савремена научна и техничка достигнућа у војним наукама.

Миомир Дашић